

Taklandskapet over Krohnengen. Krohnengen og Wesselengen som ble regulert i 1868 til trehusbebyggelse for arbeidere. Disse områdene samt Øvre Ladegården er de siste bynære utbygginger av trehus. De særpreg som karakteriserer de forskjellige utbyggingsområdene fra denne perioden må bevares, både når det gjelder byggeteknikk og planidealer (Kommunedelplan Sandviken og Fjellsiden nord)
Foto: Hanne Farestveit.

INNLEDNING

God kulturmiljøforvaltning handler om å ta vare på og løfte frem kulturminner, også dem som ikke er åpenbare. Dette kan være de unnselige kulturminnene, dem som ikke har åpenbare estetiske kvaliteter, dem som av ulike årsaker er smertefulle påminnelser, eller dem som knyttes til minoriteter og subkulturer. Kulturminneforvaltning handler også om å aktivt bidra til kulturminnernes aktualitet i samfunnet. Det er fremtidens kulturminner- og kulturmiljøer vi bygger nå. Enten dette gjøres gjennom bevaring, rehabilitering, ombygging eller nybygg. Det må bygges og utvikles med kvalitet i både form, funksjon, materialbruk og håndverk, på en måte som også ivaretar de immaterielle verdiene. Da bidrar vi tilbake til samfunnet.

Kulturmiljøforvaltning har også en klimadimensjon, som er todelt. Kulturminner må sikres mot klimaendringer som økt nedbør, mer ekstremvær og havstigning. Bevaring av kulturmiljøet har, i tillegg til å verne om vår identitet og historie, også en positiv effekt på klimagassutslipp gjennom bevaring og transformasjon fremfor riving av eksisterende bygninger. Dette vil også styrke karakter og egenart i byggeprosjekt og byutviklingsområder.

Vår synlige og omfattende historie stiller høye krav til forvaltning og vern av Bergens kulturminner- og kulturmiljø. Vern av kulturmiljøet er derfor være et viktig premiss for videre utvikling av Bergen, der byens historiske særpreg og egenart bevares og videreutvikles i en helhetlig og miljøvennlig byutvikling. For å sikre en god og kunnskapsbasert kulturmiljøforvaltning, er det derfor viktig med et felles kunnskapsgrunnlag, med en helhetlig oversikt over kommunens kulturminner- og kulturmiljøer.

Kulturminneplanen skal være et styringsverktøy for å sikre nasjonale og lokale målsettinger i kulturmiljøpolitikken, skal avklare kommunens strategi for forvaltningen av kulturmiljøet og bidra til samarbeid og felles forståelse. Planen skal også være et verktøy for kommunens saksbehandling i plan- og byggesaker.

Kulturminneplanen er forankret i byrådsplattformen til Schelderup-byrådet, og i Bergen kommunes økonomi- og handlingsplan. Denne kunnskapsdelen inngår som del 2 i kulturminneplanen for Bergen: «Identitet og Særpreg», og er utarbeidet parallelt med kulturminneplanens kulturminnestrategi Del 1 som ble vedtatt 20.06.2019. Sammen med Del 2, foreligger også en Del 3: Handlingsdel. Den inneholder konkrete forslag til tiltak for å sikre måloppnåelse i den lokale kulturmiljøforvaltningen.

Hva er et kulturminne?

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi er kulturminner, eller kan inngå som del av et kulturminne.

Kulturmiljø:

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.
(Utdrag fra kulturminneloven § 2.)

Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid. Det skilles mellom løse og faste kulturminner.

(Fra Riksantikvaren.no, ordforklaringer)

Hva er kulturminner?

“Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng”

(Kulturminneloven, § 2. Kulturminner og kulturmiljøer – definisjoner)

Dette er en definisjon som legges til grunn for den statlige forvaltningen av de materielle kulturminnene. I dette ligger også kulturmiljøer, områder som er formet gjennom menneskelig aktivitet. I dagligtale betyr det at alle historiske bygninger, og fysiske spor og elementer etter historien, slik som veifar, hager, murer, gjerder, porter etc., er kulturminner. De har alle forskjellige grader av kulturhistoriske verdier som er viktige å bevare eller videreføre (kulturminneverdier).

Når kulturminner inngår som en større helhet eller sammenheng, kalles dette et kulturmiljø. Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger. Landskap er en samlebetegnelse på våre utendørs omgivelser, både det naturgitte og det menneskeskapte. Betegnelsen kulturlandskap omfatter alle typer landskap, som jordbrukslandskap, industrilandskap, kystlandskap, bylandskap og fjellandskap. Kulturmiljø brukes også som samlebegrep for å understreke betydningen av helhet og sammenheng, og samtidig gjøre tilknytningen til den øvrige klima- og miljøpolitikken tydeligere.

Bergen, en by i verden

Bergen har blikket vendt utover. Internasjonal handel og sjøfart har vært grunnlaget for bydannelsen, sammen med handel innenfor vår egen region. Tørrfiske fra Nord-Norge var grunnlaget for at Hanseatene drev handel fra Bryggen i nær 400 år. Hanseatenes samfunn på Bryggen er årsaken til at Bryggen i dag er en del av verdens felles kulturarv innskrevet på verdensarvlisten.

De var ikke alene om å drive handel, og utveksling av varer og tjenester med de tidligere omegnskommunene, har også satt tydelige fysiske spor i Bergen av i dag. Bergen by har siden middelalderen vært en smeltedigel av nasjonaliteter og handelsfolk. Idéer og trender har hatt kort vei og dette har gitt en kulturdiffusjon som gjennom historien har gitt oss en særpreget materiell- og immateriell kulturarv som er formet av denne blandingen av det lokale og det internasjonale.

Forskjellen mellom by og land var kanskje stor, men vi kan lese tydelige spor av gjensidig påvirkning i tradisjoner og skikker, ikke minst i den lokale byggeskikken. Mange av de eldste trehusene som vi i dag omtaler som «bergenske» trehus, har hentet både planløsning og byggeteknikk fra den gamle lokale byggeskikken vi finner i regionen, men er gitt et ytre inspirert av mer urban internasjonal påvirkning, ofte ideer hentet fra kontinentets murbygninger. På samme måte som den urbane trearkitekturen ble en tilpassing av de lokale byggetradisjonene, brakte byen ideer og teknologiske nyvinninger til bygdene og Bergens særpreg ble formet.

Fra by til Storkommune

Fiske og landbruk var viktige ressurser i Bergensområdet. En annen viktig ressurs var vannkraften. Fra de eldste møllene til 1800-tallets store industristeder, ga kraft, kapital og kompetanse, grunnlag for stor økonomisk- og sosial verdiskaping med arbeidsplasser, boliger og utviklingen av sterke samfunnsstrukturer.

1. I Bergen skal vern av kulturminneverdier sikre kvalitet, identitet og særpreg i byutviklingen.

Dette gjør vi ved å:

1.1. Kulturminnernes egenverdi og deres kulturhistoriske sammenheng skal være en attraktiv ressurs i stedsutviklingen.

1.2. Viktige strukturer i kulturmiljøene som vei, eiendoms- og tomtestruktur og forholdet mellom hus og hager, skal ivaretas.

1.3. I fortetningsområder er eksisterende bygninger og bygningsmiljø identitetsskapende og gir tidsdybde. De skal ivaretas og legges til grunn for en byutvikling hvor det fortettes med kvalitet.

1.4. Ved fortetting skal overordnet karakter, sammenheng og struktur i områdene videreføres og ny bebyggelse skal harmonere med omgivelsene.

1.5. Karakteristisk og stedegegn materialbruk, skala, form og struktur skal være førende ved tiltak og områdeutvikling.

2. Bergen skal ivareta kulturminneverdier og forvalte dem gjennom ansvarlig og klimavennlig bruk, gjenbruk og transformasjon (Bærekraft)

Dette gjør vi ved å:

2.1. Bergen skal styrke innsatsen for å fremme bevaring, vedlikehold og gjenbruk av bygninger og bygningsdeler.

2.2. Bergen skal bidra til forskning og utvikling av gode eksempler på klimatilpassing og energiøkonomisering der hensynet til kulturminneverdier legges til grunn og ivaretas.

2.3. Bevaring, transformasjon og ny bruk skal være det foretrukne alternativet der kulturminner har mistet sin opprinnelige funksjon. Dette kan for eksempel gjelde for landbrukets driftsbygninger eller tidligere industrilokaler.

2.4. For kommunens egne eiendommer skal bevaring og tilpassing til nye behov være retningsgivende i forvaltningen av kulturhistoriske eiendommer. Gode forbildeprosjekter med overføringsverdi skal tilstrebes.

2.5. Ved planlegging og tiltak skal alternativer til riving av kulturminner redegjøres for. Bevaring, gjenbruk og riving av eksisterende bygningsmasse skal inngå i klimagassregnskap for nye tiltak.

KULTURMINNESTRATEGI, VEDTATT I BERGEN
BYSTYRE19.06.2019

Etter kommunesammenslåinger på 1900-tallet er derfor Bergen i dag en rikholdig kommune når det gjelder kulturmiljøet. Her er både gamle bygder med høye kulturminneverdier knyttet til kulturlandskap, bygningsmiljø og enkeltobjekt, en vakker historisk bykjerne med stor tidsdybde og høye urbane kulturminneverdier knyttet til sin 950 årige historie, men også områder i byens randsoner og utkanter som forteller sin historie om byvekst og byutviklingen fra 1800-tallet til i dag. Også her finnes både enkeltobjekt og samlede kulturmiljøer med svært høye kulturminneverdier.

VERNEVERDI OG VERNEVURDERING

Kulturminner er ikke-fornybare ressurser. Det innebærer at det som ikke bevares, går tapt for alltid. Prioriteringene vi gjør nå for hva som skal tas vare på, vil få følger for all fremtid. Vi står derfor ofte overfor vanskelige valg der ulike verdier og interesser står mot hverandre. Verdien et kulturminne er ikke en målbar størrelse. Verdien er heller ikke konstant, men er kulturelt betinget og endrer seg i takt med den generelle oppfattelsen av hva som skal tillegges vekt og verdi. Avstand i tid er ofte nødvendig for en allmenn forståelse av den historiske verdien. For eksempel vil det ofte være slik at kulturminnetyper tillegges økt verdi når tapet allerede har vært stort, slik at det som før har vært vanlig, er blitt sjeldent. Derfor er det et mål i forvaltning av kulturmiljø at et representativt utvalg av kulturminner skal bevares for ettertiden.

Det er også vanskelig å forutsi hva som vil tillegges stor verdi i fremtiden. Kulturmiljøforvaltningen har likevel til oppgave å gjøre verddivurderingene på vegne av samfunnet. Denne vurderingen baseres på kulturhistorisk kompetanse, og forståelse for kulturhistoriske sammenhenger, og ser videre kulturminnene opp mot et sett kriterier som kan sammenfattes i bruksverdi, kunnskapsverdi og opplevelsesverdi.

I denne planen viser vi det store mangfoldet i kulturminner i Bergen gjennom en tematisk, og geografisk, oversikt over kulturminner. Gjennom dette gir vi kunnskap om viktige kulturminneverdier som må sikres for å ta vare på identiteten og særpreget i kommunen. Kulturmiljøene som er presentert, viser et spenn i fysiske spor fra førhistorisk tid til de store boligprosjektene på 1970-tallet.

Kulturminneplanen er laget på et overordnet nivå der vi ikke gjør verddivurderinger på enkeltminner. Disse gjøres på tiltaks- og reguleringsplannivå, men kulturminneplanen peker likevel på miljøverdier og overordnede strukturer som det må tas hensyn til på detaljnivå. Et samfunn er i endring hele tiden, og heller ikke alle kulturminner kan, eller skal, konserveres slik det er akkurat i dag. Vern av kulturminner må også tilpasses de endrings- og utviklingsbehovene som til enhver tid oppstår. Forutsatt at et bredt mangfold av kulturminner bevares, og at hensynet til kulturminneverdier tillegges stor vekt, vil kulturminner utgjøre en verdifull ressurs i den bærekraftig byutviklingen der kvalitet, særpreg og identitet er ivaretatt.

KULTURMINNEPLANEN

I 2007 ratifiserte Norge UNESCO – konvensjonen om den immaterielle kulturarven. Målet med denne konvensjonen er å beskytte muntlige tradisjoner og uttrykk, utøvende kunst-, sosiale skikker, ritualer, kunnskap og praksis om naturen og samfunnet. Slik som tro, tradisjon, sagn og hendelser. I denne kulturminneplanen for Bergen er nyere tids kulturminner (etter reformasjonen, 1537). hovedsakelig faste, fysiske kulturminner og kulturmiljøer beskrevet og kartlagt. Den immaterielle kulturarven blir ikke beskrevet i denne kulturminneplanen fordi dette ansvaret i hovedsak forvaltes av museene.

3. Forvaltningen av kulturminner i Bergen skal baseres på kunnskap og forståelse. (Kunnskap).

Dette gjør vi ved å:

3.1 Det skal utarbeides et samlet kunnskapsgrunnlag gjennom kulturminneplanen for Bergen kommune, som skal rulleres jevnlig i takt med kommuneplanens samfunns- og arealdel.

3.2. I tråd med Bergens ambisjoner skal digitalisering være prioritert gjennom bruk og utvikling av digitale verktøy for kartlegging, registrering, formidling og tilgjengeliggjøring av kulturminner.

3.3. Behovet for forskningsbasert kunnskap skal synliggjøres og Bergen kommune skal stimulere til forskning på kulturminnefeltet i samarbeid med de sterke kunnskaps- og forskningsmiljøene knyttet til universitet og høyskoler i byen.

3.4. Kulturminneverdier skal kartlegges og identifiseres tidlig i plan- og byggeprosesser. Kunnskapen om kulturminnene skal legges til grunn for planleggingen og beslutningene.

3.5. Byantikvaren skal aktivt formidle kunnskap om kulturminner og kulturminnevern.

4. Bryggens universelle verdier som verdensarv, og middelalderbyen som helhet, skal sikres.

Dette gjør vi ved å:

4.1. Styrke lokalt engasjement og skape forståelse for hva verdensarv innebærer gjennom formidling og kunnskap.

4.2. Bidra og å støtte opp om verdensarvforvaltning gjennom nasjonale og internasjonale nettverk og fora.

4.3. Forvalte den historiske bykjernen i Bergen på en måte som styrker og støtter opp under verdensarvens fremragende universelle verdier (Outstanding universal value, OUV)

4.4. Ivareta og løfte det eldste Bergen og de kulturhistoriske sammenhengene, frem gjennom en styrket innsats på formidling.

4.5. Vektlegge krav til kvalitet i middelalderbyen: Historiske element, skala, volum, bebyggelsesstruktur, materialbruk, håndverk og fargesetting skal være premissgivende ved istandsetting, bevaring og nye tiltak.

KULTURMINNESTRATEGI, VEDTATT I BERGEN
BYSTYRE19.06.2019

Plantype og prosess

Kulturminneplanen for Bergen består av tre deler:

Del 1: En overordnet strategi som peker ut kommunens kulturmiljøpolitikk (Kulturminne-strategi)

Del 2: En kunnskapsdel som beskriver kulturlandskap, områder, strukturer, utvalgte eksempler og tematiske analyser

Del 3: En handlingsdel som skal følge opp utfordringer, visjoner, ambisjoner og mål med konkrete tiltak

Kulturminneplanen er en tematisk kommunedelplan, og er ikke en arealplan. Kulturminneplanen skal bidra til å:

- Avklare kommunens strategi for forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer og bidra til samarbeid og felles forståelse.
- Gi en helhetlig og strukturert oversikt over kulturminner og kulturmiljøer, tema og typologier.
- Være et godt verktøy for kommunens saksbehandling i plan- og byggesaker og være et godt informasjonsverktøy for publikum.
- Gjennom handlingsdelen foreslå konkrete og gjennomførbare tiltak for videre registrering og analyser, forvaltning og formidling av kommunens kulturmiljø.

Denne kunnskapsdelen kan brukes i alt planarbeid, i byggesaker og stedsanalyser, og er forankret i vedtatt kulturminnestrategi (Identitet med særpreg, Kulturminnestrategi, del 1 Kulturminneplan for Bergen, vedtatt i Bergen bystyre 19.06.2019)

Oversikten er delt i to hoveddeler; den første er en tematisk redegjørelse for kulturminner, den andre er en beskrivelse av kulturmiljøer og bebyggelseshistoriske særtrekk i bydelene. Denne inndelingen er gjort for å vise de kulturhistoriske sammenhenger kulturminnene står i, og dermed gi et bedre grunnlag for vurderinger av verneverdi og tålegrense for enkeltminner og miljøer.

For hvert tema, og hver bydelsbeskrivelse, følger faglige anbefalinger, som på et overordnet nivå, peker på kulturmiljøverdiene i den enkelte bydel. Anbefalingene er spesifikke for utfordringene innenfor de enkelte temaene og bydelene, og er knyttet både til kulturminnestrategiens mål og retningslinjene for hensynssonene som følger den vedtatte kommuneplanens arealdel.(KPA 2018).

KULTURMINNESTRATEGIEN

Del 1, Kulturminnestrategi 2019-2023 er en overbygning til kommunedelplanen. Den sier noe om kulturminnernes rolle i samfunnet og om hvilke metoder som legges til grunn for å bygge oversikt over kulturminneverdier i Bergen. Vi har valgt å gi kommunedelplanen og dermed også kulturminnestrategien tittelen «Identitet med Særpreg». Tittelen gjenspeiler kulturminners viktige rolle og fellesskapsverdi i et samfunn i endring. Strategien fokuserer både på ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø og på mulighetene kulturminnene gir i utviklingen av Bergen.

Den vedtatte Kulturminnestrategien som foreligger har **fem hovedmål** som alle knyttes til overordnede nasjonale og internasjonale målsetninger om bærekraft og sikring av kulturminneverdier, samt Bergen kommunes «Grønn strategi» og Kommuneplanens Samfunnsdel, Bergen 2030.

Til hvert av de fem målene er det fem tilhørende strategiske delmål. Kulturminnestrategien skal være førende for Bergens kulturmiljøforvaltning.

I Kulturminnestrategien er det gitt en oversikt over statlige og regionale planer og retningslinjer som angår kulturmiljøforvaltningen.

Den offentlige kulturminneforvaltningen er fordelt på flere forvaltningsnivå og ulike aktører har ulike roller og mulighet for myndighetsutøvelse.

5. Bergen skal styrke innsatsen for å verne om og sikre vår kulturarv. (Sikre)

Dette gjør vi ved å:

5.1. For å sikre kulturarven formelt vern skal bruk av hensynssoner og bestemmelser optimaliseres på alle plannivå. Kommunen skal være pådriver for å bedre virkemidlene for lokalt kulturminnevern.

5.2. Bergen skal styrke innsatsen for å sikre den verneverdige tette trehusbebyggelsen mot brann og forfall.

5.3. Bergen skal ivareta byens lange historie som havneby med blikket vendt utover, ved å ivareta sjølinje, vannspeil og den sjørelaterte bebyggelsen og havneaktiviteten knyttet til kulturarven.

5.4. Byens urbane kulturlandskap med sjø og høyder, karakter av teppebebyggelse, synlig taklandskap, kirketårn og fjellsider som viktigste visuelle målpunkt, skal ivaretas.

5.5. Kulturminneverdiene i historiske bygninger skal ivaretas gjennom å bevare, reparere og gjenskape opprinnelige bygningsdetaljer med gode håndverks- og materialkvaliteter. Historisk fargebruk skal være førende ved fargevalg..

KULTURMINNESTRATEGI, VEDTATT I BERGEN BYSTYRE 19.06.2019

ANSVARSDDELING I KULTURMINNEVERNET

Det er i hovedsak to lover som gir beskyttelse av kulturminner: Kulturminneloven og Plan- og bygningsloven. Kulturminneloven som særlov gjelder foran Plan- og bygningsloven.

Lov om kulturminner av 1978 (Kulturminneloven) omfatter kulturminner av nasjonal interesse. Kulturminneloven definerer hvilke kulturminner som er automatisk fredede, fastslår regler for fredning etter enkeltvedtak, og regulerer eiendomsrett til løse kulturminner. Automatisk fredede kulturminner omfatter alle kulturminner eldre enn 1537. Det samme gjelder byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet, samiske kulturminner og kulturminner under vann eldre enn 100 år.

Det kreves dispensasjonsbehandling for å gjennomføre tiltak på disse kulturminnene eller tiltak som kan være i konflikt med slike kulturminner. Bygninger oppført før 1850 omfattes også av kulturminneloven.

Kulturminner og kulturmiljø av nasjonal verdi

Bergen kommune har et fåtall kulturminner som har et formelt vern gjennom kulturminneloven. Dette er de arkeologiske kulturminnene, samt enkelte vedtaksfredete bygninger og den middelalderiske bygrunnen i Bergens historiske bykjerne. Uten vedtak om dispensasjon fra kulturminnelovens § 8/§ 15 kan det for kulturminner fredet etter lov om kulturminner kun utøves vanlig vedlikehold, eller endringer i medhold av det forvaltningsregimet som er godkjent i gjeldende forskrift eller vedtak.

For fredete kulturminner, enten de er automatisk fredet, vedtaksfredet eller forskriftsfredet, ligger forvaltningen hos Riksantikvaren og Vestland fylkeskommune.

Det er ikke entydig hva en fredning vil bety for hva som er mulighetsrommet i en eventuell plan- eller byggesak. En slik vurdering må gjøres fra sak til sak. Vurderingen gjøres av Riksantikvaren og fylkeskommunen, som har myndighet etter kulturminneloven.

Saker som gjelder fredete og listeførte objekter skal vanligvis også være behandlet etter kulturminneloven av Vestland fylkeskommune (regional myndighet) eller Riksantikvaren (nasjonal myndighet), før kommunen kan fatte vedtak etter plan- og bygningsloven.

Kulturmiljøer i NBI-registeret

Kulturmiljøene i NBI-registeret er ikke vernet med juridiske bindende bestemmelser, men registeret gir oversikt over kulturmiljøer hvor det bør vises særlig hensyn til kulturminneinteresser. (og gir grunnlag for fremming av innsigelse til planer??) Oversikten skal være et kunnskapsgrunnlag som skal brukes i forbindelse med planlegging og utvikling i kommunene, og Bergen kommune må ivareta kulturminneinteressene i disse kulturmiljøene ved arealplanlegging. Beskrivelsene i planen og registeret angir også hvilke hensyn som regional og statlig myndighet mener bør tas ved tiltak innenfor disse områdene. Områdene må forvaltes slik at ikke verneverdiene reduseres eller går tapt.

NBI-registeret

Riksantikvarens database for historiske byområder. I Bergen omfattes disse områdene av registeret:

- **Sandviken**
- **Skuteviken**
- **Krohnengen**
- **Wesselengen**
- **Fjellsiden**
- **Middelalderbyen**
- **1916-området**
- **Verftet**
- **Strandsiden**
- **Fredriksberg festning**
- **Trehusbebyggelsen på Sydnes**
- **Byparken**
- **Nygårdshøyden**
- **Møhlenpris**
- **Danmarks plass**
- **Kråkenes**
-

NBI-registeret er en liste over kulturmiljøer i byer og tettsteder i Norge som har nasjonal interesse. Stor aktivitet og utbyggingspress gjør at kulturmiljøene i mange byer er ekstra utsatt for endringer og ødeleggelser. Det vil være et visst handlingsrom for endring og utvikling innenfor NBI-områdene, forutsatt at kvalitetene i disse blir ivaretatt.

Utfyllende informasjon om NBI-områdene:

<http://riksantikvaren.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=43a25b7d4d474f36ade60f9a69e620f0>

Kulturminneloven i sin helhet:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>

Den offentlige Kulturminneforvaltningen -er fordelt på flere forvaltningsnivå, her er en oversikt:

Byantikvaren:

Bergen kommune, ved Byantikvaren, har ansvar for lokalt og kommunalt kulturminnevern. Byantikvaren gir innspill til reguleringsplaner og byggesaker i hele Bergen kommune og driver aktiv kartlegging, formidling og rådgiving.

Fylkeskommunen:

Departementet har delegert ansvaret som regional fagmyndighet for kulturminnevern til fylkeskommunen. Fylkeskommunen behandler saker fra hele fylket knyttet til undersøkelsesplikt for automatisk fredete kulturminner og forvaltning av fredete bygninger og anlegg. Som regional planmyndighet gir fylkeskommunen innspill til reguleringsplaner og har innsigelsesrett i plansaker når regionale eller nasjonale verneverdier er truet.

Riksantikvaren:

Riksantikvaren er nasjonalt direktorat for kulturminneforvaltning og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren utreder og vedtar fredninger av bygninger og anlegg.

Riksantikvaren, er myndighet for forvaltningen av den fredete middelalderbygrunnen og middelalderbyggene i Bergen.

Sjøfartsmuseet:

Sjøfartsmuseet har ansvar for marine kulturminner. De behandler regulerings- og byggesaker som berører sjøområder i hele fylket.

Klima- og miljødepartementet (KMD):

Klima- og miljødepartementet utformer hovedtrekkene i det nasjonale kulturminnevernet gjennom stortingsmeldinger o.l. og er den øverste kulturminnemyndighet.

FORHOLDET TIL KOMMUNEPLANENS AREALDEL

Den kommunale forvaltningen av kulturminnene i Bergen

Kommunens forvaltning av våre eldre bygninger, kulturmiljø og spor etter menneskelig aktivitet skjer gjennom anbefaling i byggesaker og gjennom vedtak av tematiske planer, som kulturminneplanen, og arealplaner på alle plannivå. Til disse kommer også tilhørende bestemmelser og retningslinjer i gjeldende kommuneplans arealdel, samt de kommunedelplanene og reguleringsplanene som har egne bestemmelser og hensynssoner for bevaring av kulturminner.

I eksisterende planverk i Bergen kommune har noen av de overordnede planene angitt spesialområde bevaring/hensynssoner for kulturminner og kulturmiljøer og inneholder bestemmelser og retningslinjer for kulturminner og kulturmiljø. Spesielt gjelder dette de sentrale kommunedelplanene, slik som KDP sentrum, KDP Fjellsiden nord og KDP Fjellsiden sør.

Kommuneplanens arealdel

Kommuneplanens arealdel har generelle bestemmelser og retningslinjer for kulturminner og kulturmiljø. I bestemmelsen § 12 Kulturminner og kulturmiljø (pbl § 11-9 nr 7) formål står det: *Kulturminner skal ivaretas i samsvar med kulturminnelovens intensjon. For Bryggen gjelder også Verdensarvkonvensjonen. Bergens historiske særpreg skal tas vare på og videreutvikles.* Det er knyttet flere bestemmelser opp til dette formålet, og i tillegg kommer bestemmelser til hensynssoner og bestemmelsesområder (pbl § 11-8 og kartforskriften) som § 35.5 Kulturmiljø (570), § 36.2 Båndlegging etter lov om kulturminner (730) og § 38.3 Historiske områder (pbl § 11-9 nr 5) (#4 - #9)

Bestemmelsene i kommuneplanen er ikke knyttet til bestemte arealer. Planen gir ikke bindende vern for kulturminner og kulturmiljø, men angir hvilke hensyn som skal vurderes når kommunen saksbehandler plan- og byggesaker. Vurderingen av hva som er kulturminner eller verneverdig bebyggelse vil være gjenstand for en vurdering av plan og bygningsmyndighet der Byantikvaren gir anbefalinger gjennom uttalelser til plan- og byggesaker, rådgivning og veiledning. Plan- og bygningsetaten har vedtaksmyndigheten også i saker som angår kulturminner. Her vil Kulturminneplanen med kunnskapsdel og de digitale kartløsningene være et godt verktøy og utgangspunkt for planlegging og vurdering.

§ 12 Kulturminner og kulturmiljø

(pbl § 11-9 nr 7)

§ 12.1 Konsekvenser for eventuelle kulturminner skal vurderes i alle plan- og byggesaker, også i sjø. Vurdering av kulturminner og kulturmiljø skal være en integrert del av arealplanlegging og søknad om tiltak.

§ 12.2 Bygninger, anlegg eller miljø som har kulturhistorisk verdi skal i størst mulig grad ivaretas i plan- og byggesaksbehandlingen. Søkes det om riving av bygninger, anlegg eller miljø som kan ha særlig kulturhistorisk verdi, skal saken til uttale hos Byantikvaren.

Til § 12.2. Bestemmelsen har som formål å ivareta særlige utsatte bygningstyper. Bestemmelsen kan fravikes ved dispensasjon, dersom viktige samfunnshensyn tilsier dette

12.3 Forskriftsfredete, automatisk fredete, vedtaksfredete, listeførte eller marine kulturminner krever vurdering etter kulturminneloven. Meldeplikt vedrørende automatisk fredete kulturminner i grunnen gjelder for hele kommunen.

12.4 I tette trehusmiljøer og andre verneverdige historiske kulturmiljø skal bygningene beholde sitt særpreg og estetiske kvaliteter i fasader, detaljer og hovedform.

§ 12.5 Kulturminner, verneverdig historisk kulturmiljø og kulturlandskap skal brukes for å videreutvikle bergensk byggeskikk med kvalitet og særpreg. Det skal innhentes kulturminnefaglig vurdering fra kommunens faginstans.

§ 12.6 Ved brann- eller annen uopprettelig skade i verneverdige historisk kulturmiljø skal ny bebyggelse som gjenoppbygges videreføre steden historisk byskikk av høy kvalitet. Slik bebyggelse skal ikke innebære en svekkelse av kulturmiljøets verdi og egenart. Det kan kreves at nybygg blir gjenreist som kopi på dokumentert grunnlag.

(Kommuneplanens arealdel, bestemmelser 2018.)

Pedek fabrikker: Helhetlig teknisk-industrielt kulturminne. Trikotasjefabrikken Petersen & Dekke, senere kalt Pedek, ble etablert i 1887 av Christian Petersen og Johan J. Dekke på Georgernes Verft i Bergen, men senere fusjonert og etablert på Hopsfossen i Fana. Her ble det skapt et helhetlig samfunn med alle funksjoner knyttet til det å bo og arbeide ved fabrikken. På det meste var det 350 arbeidsplasser her. Området er et helhetlig teknisk-industrielt kulturminne med fabrikkbygninger, skole, arbeiderboliger, villabebyggelse m.m. Området kjennetegnes av å ha bred variasjon i bygningstyper, med små- og mellomstore bolighus og store ruvende fabrikkbygninger. Spennet i skala, uttrykk og funksjoner er et særpreg for området. Det er viktig å opprettholde og videreføre områdets identitet og særpreg som industristed.

ORDFORKLARINGER

Arkeologisk kulturminne: Automatisk fredete kulturminner i grunnen, fra før 1537. Fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet.

Autentisitet: Et objekts grad av ekthet og/eller opprinnelighet. Må alltid sees i forhold til noe, for eksempel tidsperiode, stilart, materialbruk eller byggemåte.

Automatisk fredet kulturminne: Et kulturminne som er fredet direkte etter lov, uten særskilt vedtak. Synlige og ikke synlige arkeologiske kulturminner og bygninger eldre enn 1537, erklærte stående byggverk fra perioden 1537-1650, samiske kulturminner fra før 1917 og marine funn eldre enn 100 år.

Fredning: Vern etter kulturminneloven, enten automatisk, ved vedtak eller forskrift.

Immaterielle kulturminner: Menneskelig praksis, framstillinger, kunnskap og ferdigheter. Kulturminner vi ikke kan ta på.

Kultur arv: Samlebetegnelse for materielle og immaterielle kulturminner.

Kulturminne: Alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til

Kulturminneverdi: Verdi som tillegges et kulturminne. Forvaltningen, eiere, brukere, organisasjoner og andre kan vurdere kulturminnets verdi på ulike måter. Verdivurderingen kan endres over tid.

Kulturmiljø: Områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Representativitet: At ett eller et utvalg kulturminner er representativt betyr at det er typisk eller karakteristisk for en større gruppe kulturminner.

SEFRAK: Sekretariatet for registrering av faste kulturminner. Registrerte kulturminner i hele Norge i årene 1975-1995. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen